

Račišćani u iseljeništvu

Mato Mojaš

Zapadno od grada Korčule na udaljenosti od 9,5 km zračne linje nalazi se mali zaljev uzduž kojeg se podiglo naselje Račišće. Zaljev i naselje istog su imena, a taj kraj naselile su izbjeglice u drugoj polovici XVII stoljeća kada su došli iz Makarskog primorja bježeći od Turaka. Od tada počinje historija razvitka ovog mjesta. Život i običaje prenijeli su osnivači ovog naselja na novo tlo i u početku glavno zanimanje, bilo im je stočarstvo. Zaljev opkoljen šumovitim brežuljcima i brdima pružao je mogućnosti prvim obiteljima da uzgajaju stoku, ali su se poslije izvjesnog vremena dali na sječu šume, krčenje kamenjara stvarajući terasasto obradivo zemljište niz padine brda i brežuljaka. Počeli su saditi lozu i maslinu po uzoru susjednih stanovnika na otoku Korčuli. Prvih decenija živjeli su na brežuljcima, a kasnije su se spuštali na obalu

zaljeva i gradili kuće. Pored stočarstva i poljoprivrede nove generacije orjentišu se na ribarstvo, a osobito pomorstvo. Zdravi i radišni Račišćani počeli su graditi veće kuće koje su zamjenjivale male kamene prizemnice i postepeno znatan broj mještana nabavlja ribarske lađe i jedrenjake (trabakule). Gradili su se uglavnom u korčulanskim brodogradilištima. Na njima su Račišćani kapetani i mornari s kojima su plovili po Jadranskom i Sredozemnom moru. Godine 1881. u Račišću je bio 21 brod obalne plovidbe, a krajem 19. stoljeća Račišćani su posjedovali preko 40 manjih i većih jedrenjaka. Brodovi su nosili imena: »Slavni Špiro«, »Majka zemlja«, »Danica«, »Tomislav«, »Mali Milan«, »Ratomir«, »Istok«, »Srećna sloboda«, »Napredak«, »Sveti Nikola« itd. Stari Račišćani spominju najstariji brod »Pietro« koji je izgrađen u korčulanskom brodogradilištu

sredinom prošlog stoljeća. U Korčuli je izgrađen brod »Slavni Antun« 1866. koji i danas plovi kao i još neki drugi stari brodovi uz obale plavog Jadrana. Kapetani koji su upravljali tim brodovima sjećaju se uspomena i pričaju o njima svojim potomcima obično na sijelima u kominima, u toku zimskih večeri, a mnogo toga iz svog života u hladovini na obali (rivi) u proljetnim i ljetnim mjesecima stalno bacajući pogled na more i posmatrajući život mjesta koje je povezan s njihovom prošlošću. Oni se sjećaju i prvih brodova koji su plovili na motorni pogon i prednjačili jedrenjacima, a nabavljali su ih pojedinci koji su imali veće mogućnosti i ugrađivali ih u svoje brodove. Prvi brod na motorni pogon je motorni čamac »Prvi Račišće« oko 1907. godine. Brod »Slavni Josip« koji je ranije jedrio Jadrantom zaplovio je na motorni pogon prvi put 1921. U mjestu vladala je znatiželja i raspoloženje.

Pomorstvo posljednjih decenija prošlog stoljeća postalo je glavno zanimanje stanovništva i velik broj mornara plovi na raznim brodovima. Usporedo s razvojem pomorstva i podizanja novih vinograda rastao je i broj stanovništva, pa usljed prenapučenosti i brojnosti članova domaćinstava nastajala je borba gdje se zaposliti i što raditi da bi se došlo do zarade i zadovoljavanja osnovnih životnih potreba. To je prevladavalo kod jednog dijela porodica pa su već od sredine prošlog stoljeća pojedinci počeli odlaziti u prekomorske zemlje sa ciljem da nešto zarade i da se vrate, kupe brod i zgrade kuću.

Potiskivanje žive plovidbe s jedrenjacima prouzrokovalo je pomalo ekonomski nazadak i slabo življenje stanovništva. Uz najbolje obrađivanje zemlje poljoprivreda je mogla podmirivati samo male životne potrebe i davati sredstva za održavanje. Od ribarstva se također nije moglo živjeti. Nastajali su teški dani koji su prisiljavali mlade ljude da odlaze iz mjesta i da traže zaradu. Stalno zanimanje i izvor zarade nije bilo lako naći. Znači trebalo se odlučivati na daleki put, u daleke zemlje, još gotovo kada je smanjena cijena vinu i kada je filoksera počela uništavati vinograde.

Do prvog svjetskog rata iselio je 31 Račišćanin, ali su odlazili i drugi i vraćali se, pa danas nema starijeg čovjeka u Račišću a da nije bio u iseljeništvu. U periodu od 1914. do 1919. nije bilo iseljavanja, ali je nastalo ponovno od 1920., tako da je u vremenu od te godine pa do 1938. iselilo 73, a pored toga mnogo je otišlo i povratilo se. Do 15. rujna 1961. nalazila su se u iseljeništvu 224 mještanina. Mnogi od njih imaju svoje potomke, a 17 ih je umrlo (8 u New Zealandu, 6 u SAD, 2 u Australiji i 1 u Argentini). Od ukupnog broja iseljenika koji su odselili i povratili se u svoj rodni kraj najviše je boravilo u New Zealandu i Australiji. Od iseljenika koji se nalaze u prekomorskim i drugim zemljama ima ih 91 u New Zealandu, u Australiji 71, a ostali u drugim zemljama od kojih najviše u SAD i Argentini.

Kad su pojedinci odlazili u iseljeništvo ispraćala ih je ne samo cijela obitelj i rodbina nego i svi stanovnici mjesta. Kao što su bili žalosni rastanci još više se izražava radost kada su se poslije duljeg vremena povraćali u svoje rodno mjesto, svojim najmilijim, većinom na stalan boravak, a poneki na viđenje i ponovni odlazak. Neki su i po više puta odlazili i dolazili, te se konačno u starijim godinama odlučili na stalan boravak među svojim mještanima s kojima ih vežu najbolje uspomena u rodnom zavičaju ili na brodovima u godinama prohujalog pomorskog života. Njihovo iseljavanje po više puta pa čak i do četiri i pet puta napuštanja rodnog mjesta uslijedivalo je zbog nužde. Mnogi su donosili nešto uštedene zarade, s njom podigli ili popravili kuću, kupili brod, a neki isplatili dug u nadi da će se snaći za daljnje življenje i da će biti dobro. Međutim novci su se brzo trošili, prihod smanjivao i borilo se dok se moglo održavati, a kad nije moglo, onda opet na put tražeći novu zaradu u dalekom svijetu. To odlazanje i dolazanje uz ispraćaje i dočekivanja postepeno je prelazilo u tradiciju i nastali su posebni običaji koji su se prilagođavali prilikama i ekonomskim uslovima razvoja mjesta.

Kad se Račišćanin odlučio da odlazi u svijet slijedile su pripreme koje su završavale s večerom, dan pred odlazak. Ovu večeru zovu pir, jer se po običaju okuplja rodbina i prijatelji, veselilo se, pjevalo i plesalo kao na svadbi. Taj običaj sačuvao se do danas. Pred početak večere kuća se ispunila razgovorima, netko plače, netko stvara raspo-

ložnje i tješi stare roditelje, ženu i pojedine članove rodbine. U trenucima plač prelazi u smijeh, nekad veselo raspoloženje zamjenjuje ožalošćenje i sve tako do početka večere. Za vrijeme večere uz jelo i piće nadovezuju se razgovori, pa sve življe i življe raspoloženje dok ne započne pjesma koju prihvaćaju mladi i stariji, muškarci i žene:

Oj Račišće, plemenito selo,
Ja odlazim ostaj mi veselo!
Valo, valo, nemoj odavati
Druga mladost kada bude pivati!
Zbogom majko koja si me rodila!
I bilim mlikom zadojila!
Zbogom moji prijatelji mili,
Lipo li smo vrime sprovodili!
Zbogom starci i mala dičica
I ti moja mila golubica!
Zbogom ptice u zelenom gaju,
Zbogom, zbogom mali zavičaju!
Sve je meni zaboravit lako,
Staru majku nemogu nikako.
Nećeš više govoriti majko,
Kiša pada spavaj sine slatko,
Nego ćeš se u suzama obliivat
Kad mi budeš postelju načinjat.
Zbogom moji od punte skalini,
Na kojim smo vrime sprovodili.
Zbogom moje sve Račiške divne,
Lipo li smo sprovodili vrime.
Zbogom ostaj rodbino moja,
Ja se dilim od sela ovoga,
Od Račišća sela malenoga.
Zbogom ostaj rodna kuća moja,
Opet ćemo piti oko ovog stola
Iz Zelande, kad se vratim doma.

Obalni dio Račišća

Osmogodišnja škola i kulturno prosvjetni dom u Račišću

Društvo pjeva:

Zbogom, Ante, prijatelju mili,
Lipo li smo vrime sprovodili!
Opet ćemo pivat oko ovog stola,
Iz Zelande kad se vratiš doma.

Djeca pjevaju:

Zbogom hajde put Nove Zelande
Donesi nam kruha i bivande!

Stariji pjevaju:

Dok je kruha i vina
Nema gladi za Dalmatinca.

Žene pjevaju:

Na putu vam dobra srića bila!
itd.

Nakon pjesme redaju se zdravice i svima se nazdravlja. Počinje se nazdravljati od domaćina. Ulijeva se vino u čaše i društvo pjeva:

Društvo ga je popilo
Domaćinu nalilo,
Jer je Ante lipo ime, ime,
Bog ga živio!
Mnogo lita sritan bio, bio,
Mnogo lita živio!
Mnogo lita sritan bio, bio,
Mnogo lita živio!
Koliko kap, koliko lit
Bog mu dao sretan vik
Mnogo lita sritan bio, bio,
Mnogo lita živio!
Mnogo lita sritan bio, bio,
Mnogo lita živio!

Domaćin ustaje, diže čašu, nazdravlja i s čašom u ruci drži govor. Poslije slijede zdravice sinu i pjeva se:

Ante ga je popio
Svome sinu nalio,
Jer je Ive lipo ime, ime,
itd.

Kad se svi izredaju nazdravlja se cijelom društvu:

Frano ga je popio
Cilom društvu nalio,
Jer je društvo lipo ime, ime,
itd.

Poslije zdravice nastavlja se s pjesmama i zdravicama u dvojicu.

Jedan pjeva:

Nazdravimo kućnom domaćinu!

Dvoje skupa pjevaju:

Ej, domaćinu,
U putu mu dobra srića bila,
Ej, dobra srića bila!

Skupina se javi s pjesmom:

Ne zviškajte nego zapivajte!
Ej, zapivajte!

Dvojica prihvate:

Mi pivamo, da se veselimo,
Ej veselimo!

Ženske upadaju:

U putu vam dobra srića bila!

I tako se nastavlja pjevanje, a oproštajne riječi izražavaju prijatelji i članovi rodbine uz pjevanje uobičajenih zdravica. Cijelo društvo naizmjenično pjeva i tako potraje do kasno u noći.

Ujutro slijedi rastanak pred odlazak. Nastaje dirljivo pozdravljanje i opraštanje od svojih najmilijih u svojoj kući gdje se okuplja sva rodbina. Kada su se jedan od drugoga suznih očiju pozdravili i izljubili napušta se kućni prag i ide se prema obali uz pratnju ukućana i rodbine. Lada ili motorni čamac ih čeka pripremljen na obali. Pored čamca opet nekoliko trenutaka dirljivog rastanka, pa ukrcaj i odlazak. Kada se čamac odmakne od obale otvaraju se svi prozori na kućama i svi mještani pozdravljaju mahanjem bijelim maramicama. Mještani ih neprekidno pozdravljaju mahanjem želeći im »Sretan put!«
Rodbina okupljena na obali pozdravlja na isti način. Djeca u skupinama također pozdravljaju, pa čitavo mjesto u tim prigodama pruža vrlo dirljivu i osjećajnu sliku. Prijatelji u skupini pjevaju:

Zbogom hajde prijatelju mili
I sjećaj se mesta
Gdje smo vino pili!

Kada je čamac napravio treće kruženje kreće prema ponti od zaljeva i nastavlja pravcem prema Korčuli, a odatle dalje većinom put New Zealanda i Australije.

Iseljenicima starijih generacija bilo je dolazeći u nepoznate krajeve veoma teško. Mlade generacije dolazile su na povoljnije tlo, imali su oslonac od starijih iseljenika koji su ih pomagali dok se snađu i nađu posao. Međutim prvi iseljenici dolazeći bez novaca i nepoznavajući nikoga snalazili su se na razne načine dok bi došli do zaposlenja. Uzimali su i robu na dug. Veći broj je radio u rudnicima i na kopanju gume (fosilne smole) kauri i druge teške poslove radeći po 14 i više sati dnevno. Smola se kopala u predjelima daleko od naseljenih mjesta pod teškim uvjetima. Smolokopci su sami pravili nastambe združeni u dvojicu, trojicu ili četvericu. Radili su od jutra do mraka i sami pripremali i brinuli se za ishranu. Smola se kopala na različitim dubinama. U North Cape u dubini od 2 do 6 stopa, u Nort Wairoa u dubini od 1 palca do 18 stopa, u East Coast na dubini od 1 stope. Kad bi se na jednom području smola iscrpila smolokopci su selili na druga područja udaljena tri do četiri milje i nastavljali isti posao. Svaki bi dnevno iskopao dvije do tri tone smole.

Račišćanin Silić Andrija pok. Nikole, Komer rođen 1879. god. otišao je prvi put 1879. god u iseljeničtvo. Jednom prigodom ispričao je: »Za put trebalo je pribaviti 25 do 30 engleskih lira. Novac sam posudio. Put je trajao 45 dana do New Zealanda. Došao sam u Whangarei a odatle kolima četiri sata do mjesta Poroci na kopanje gume. Kao i svi ostali kopao sam gumu za sebe, koju su otkupljivali trgovci. Radilo se od jutra do mraka. Hrana preko dana bila je čaj, kruh i maslac (ako ga je bilo), a na večer kuhali smo večeru i to obično varivo. Stanovali smo u malim kućicama »Sante« koje bi sami pravili. Zabili bi kolce u zemlju a onda oblagali zemljom, busenjem i vrećama. Krov bi također obložili vrećama u položaju da se voda može cijediti sa strane. U ovim kućicama stanovala bi obično po dvojica, a rjeđe po trojica i četvorica. To je zavisilo od veličine kućice i kako bi se dogovorili kada bi je počeli graditi. U njima je bilo vlažno, jer se nije moglo zaštititi od vlage. Spavali smo na zapetim vrećama na kolcima koje bi učvrstili u zemlju. Mjesečno sam zarađivao 4 do 5 lira, a za hranu sam trošio 2 do 2,5 lire. Živio sam teško i tako radio osam godina. Teškom mukom nešto sam prištedio i povratio se 1905. u moje Račišće, oženio se i opet poslije godinu dana po drugi put u New Zealand. Radio sam isti posao i živio istim načinom života kao i ranije. Povratio sam se 1909. i nakon nekoliko godina otišao po treći put. Tamo sam se razbolio i zbog bolesti povratio kući jedva podmirivši troškove puta. Četvrti put pošao sam 1922. i ostao devet godina. Razlog

Račišćani pozdravljaju svoje iseljenike pri odlasku

mog putovanja je zaduženje kod seoskih trgovaca i trebao sam ići da bi što zaradio, isplatio dug i osigurao nepropadanje imanja. Zbog dugova mnogi nijesu dolazili kući i ostajali su u novoj domovini.«

Silić Nikola pok. Ivana, Paun rođen 1896. iselio je 11. X 1924. u Australiju zbog teških ekonomskih prilika. Došao je u Boulder City i radio na sječi drva za pogon parnih električnih centrala — »Spavao sam u šatoru radeći za kompaniju Kura Wang Line Wood 16 godina do 16 sati dnevno. Kad bi završio posao trebalo je kuhati večeru i pripremati hranu za sutrašnji dan. Išao sam spavati obično oko 23 sata a ustajao sam redovno u tri sata. Malo sam spavao a mnogo i naporno radio. Velika vrućina i rojevi muha zadavali su mi jada. Ako ne bi sašjekao 10 do 12 tona drva dnevno onda bi slaba bila zarada, jedva bi platio ono što bi pojeo. Kompanija je tonu drva plaćala 4 šilinga i 2 pene i to tek onda kada bi kompanija uspjela drvo prodati. Poslije 16 godina otišao sam u rudokope zlata. Tamo sam imao bolji smještaj, zarada je bila bolja, ali posao vrlo nezdrav.«

I tako pričaju Račišćani o godinama provedenim u iseljeništvu. »Sjekao sam šećernu trstiku jako brzo i naporno,« — »Radio sam u klaonici bez minuta počinka. Rukama, nogama i čak zubima derao sam kožu da ispunim normu. Kad bi išao spavati ruke bi me boljele i jedva bi stajao na nogama od umora, bacio bi se na krevet, raširio ruke i zaspao. I tako svaki dan, a da ne štediš opet ne bi ništa imao.«

Ovakvo su provodili život mnogi naši iseljenici Račišćani kao i iz drugih mjesta i krajeva. Iseljenici posljednjih decenija dolazili su u razna mjesta, u razne zemlje i bavili se raznim zanimanjima neprekidno boreći se za bolji život i bolje uslove života. Danas se Račišćani nalaze u raznim mjestima New Zealanda, Australije, SAD i Argentine. Bave se raznim zanimanjima, a neki su svojim dugogodišnjim radom stekli i imetak. Po zanimanju su radnici, poljoprivrednici, cestari, gostioničari, farmeri, stolari, mineri, ribari, zidari, mesari, obrtnici, a neki pomorci i drugih zanimanja. Mnogi su članovi naših iseljeničkih organizacija, društava i klubova i aktivno učestvuju u njihovom radu.

Nevo poslijeratno doba omogućilo je Račišćanima da odlaze iz mjesta na školovanje, razne zanate i na brodove kao pomorci. Oko 200 pomoraca nalazi se danas na raznim našim brodovima. Neki odlaze svojoj rodbini u iseljeništvu, a oni koji ostaju u mjestu bave se većinom vinarstvom, brodarstvom i ribolovom. Više je strojara, kormilara i vođe palube, a 1961. bilo je pet polaznika Pomorske škole.

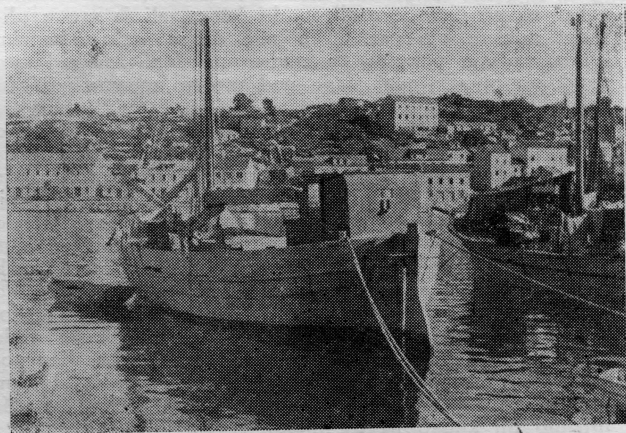
Mjesto broji 944 stanovnika koji posjeduju površinu od 566 hektara ukupne površine zemljišta (od toga su 34 hektara oranice i vrtovi, 81 hektar voćnjaci, 81 hektar vinogradi, 97 hektara pašnjaci, 243 hektara šumsko zemljište i 30 hektara neplodnog zemljišta). Mjesto je poslije oslobođenja napredovalo i živi naprednijim životom. Osnova-

na je Osmogodišnja škola. Podignut je kulturno-prosvjetni dom u kojemu su se stvorili uslovi za kulturno-prosvjetni i zabavni život. Dijelom je uređen obalski dio mjesta, napravljen put prema ulazu u zaljev gdje je podignut spomenik palim borcima u narodnooslobodilačkom ratu u kojemu je narod mjesta aktivno učestvovao i pomagao narodnooslobodilački pokret. I iseljenici Račišćani pružali su pomoć svome zavičaju na razne načine, a posebno su davali priloge za podizanje spomenika palim borcima.

Suradnja i veze između iseljenika i njihova rodnog mjesta dolaze do izražaja i sigurno je da će i u buduće još više održavati na korist i napredak Račišćana u mjestu i onih koji žive u novoj domovini.

Račišće — zapadni dio mjesta

Jedna od stogodišnjih trabakula u Račišću